

Deklarasjovne Tjijhtjede Kånferaseste Saemieparlamentarigkeri luvhtie Árviesjávrrisnie, suehpeden 31 b. 2023

Saemieparlamentarigkerh saemiedigkijste Saepmesne naemhtie jiehtieh:

Mijjieh saemieparlamentarigkerh Anarisnie, Gironisnie jïh Kárášjohkesne, vihtiestieh saemiedigkieh luhpiem almetjidie vedtieh gïelelâhkose registreredh, jis krïepesjimmiej mietie reaktoe sjædta. Ektesne jïjtje tjaalelth almetjh bijjelen 30 000 lâhkosne.

Mijjieh saemieh leah aalkoealmetjh Saepmesne. Guhkene bâeries tijjeste mijjen almetjh daesnie bearkadamme jïh dajvide jaevride vaarjelamme störeemes hâksojne jïh krööhkestimmine. Mijjieh biehkïe Saepmien dajveste. Mijjen jieledede - mijjen kultuvre jïh jieliehtimmine – sjiehtesovveme maam eatname maahta vedtedh jïh man jeenjëm mæhtebe vaeltedh namtah eatnamem snjïdtjehtidh. Mijjen vuekie guktie jieledh nænnoes maahtoem krïepesje, tjïelkevoetem jïh dovne almetjh jïh seabradahke tjuerïeh jïjtjedh diedtem vaeltedh.

Mijjieh jiehtebe Saepmesne dellie mijjieh libie åålmege, gusnie mijjen aalkoekultuvre jïh reaktah goh joekehts almetjh dååhkasjehteme.

Guktie jeahteme aerebi jiehteginie dah govhte parlamentarije kånferansij luvhtie jïh buerie hâhkøjne barkedh europån parlamentarismen vuestie, buerie öövtiedimmiem buektiehtidh gusnie darjomh eevtiedidh dah naasjovne raastaj rastah.

Dååhkasjehtedh saemien åålmege seamma vyörtegs goh jeatjebh åålmegh jïh mijjieh galkebe reaktam utnedh jïjtjemse veartasjidh goh joekehts jïh daam krööhkestidh.

Dååhkasjehtedh rasisme lea faamoe mejtie jillie seabradakem deavhta jïh dihte lea maadtoe strukturelle jïh institisjonelle trïegkenasse Europesne jïh noerhte rïjhkine.

Saemiej naasjovnejoejhke lea saemien eatneme guevtelh

1)Europån kruana uvtielasse guktie Europa kommisjovne buerkeste: **”båata Unionem jeatjadehtedh daaletje vååjnosne, buerie vierhtine jïh gaajtjeme ekonomije”** jïh aaj ” **daalhkaðahkem – jïh byjreskehaestemh jeatjadehtedh nuepiej mietie juktie ...målsome reakta gaajhkesidie båata sjïdtedh.** Vitnemem Arktisne buektiehtidh jearsoe målsomem krïepesje, låtnoem vaeniedidh jïh mubpesth vihth nuhtjedh.

Goh aalkoealmetjh Europesne gaajhkhïde pryövoeh eksploateringasse nyöjhkebe mijjen laantedajvijste jïh jaevrijste, mijjen jååhkesjimmiej namhtah juktie mijjen kultuvrem, bearkadimmiem jïh jielemevuekiem vaarjelidh.

Byjjes krïepesjibie internaasjovne dirregidie dalleggh buektiehtidh almetji reaktaj bijre goh ILO 169, UNDRIP, ICCPR och ICESCR.

2) Gaajhkh aktörh dovne staaten sielth, barkojne mejtie eatnamem jïh byjreskem tsevtsieh saemiej aerpiej dajvine, byöroe sijen ohtsemisnie luhpien bijre, policyn utnedh guktie vaarjelidh, krööhkestidh jïh almetji reaktam jïh aalkoealmetjh dååhkasjehtedh.

Mijjïeh stillebe almetjereaktadaltesh jïh policieh tseegksovvedh gaajhkh aktörïde Arktisne.

3) Jollemes dööpkestovlen dåapmah joekehts staatine, saemien seabradahkese reaktam vedti, naasjovne staatelaaken vuestie.

Mijjïeh mujhtiehtibie latjkoej dåapmaj bijre, jallh jeatjah konstruktijve darjomij bijre, jïh gosse ektesne barkedh jïh råårestalledh, dellie maadtoe tjuara jearsoe årrodh jïh nænnoes ektiebarkose dah noerhte staati jïh saemiedigkiej gaskem .

4) Saemiej aerpiej jieleme vuekiejgumie, beapmoeh, vuekievoeth jïh aejliesvoete leah naakede mijjen kultuvren vierhtiedimmijste. Dah leah sjïere praxis mejtie krïepesjidh vaarjelidh, krööhkestidh, jïh dååhkesjehteme dovne naasjovne jïh regijonale daaltesinie. WHO jeahta" Healsoe lea buerievoete aajve fysiske, mentale jïh sosiale buerievoete jïh ij leah barre namtah skïmtjeste jallh svïhtjemeheaptoste.

Mijjïeh krïepesjibie dah noerhte staath laaken tjïrrh buektehth vaarjelimmiem saemiej sosiale jearsoevoetese.

5) Aerpievuekie beapmoej bijre lea vihkeles saemiej identitetese jïh kultuvrese. Beapmoekultuvre lea tjïelke jaepiejeerehtsen mietie jïh boelhkij mietie jååhta gåessie gååvnesh: muerjïeh, ledtieh, sjædtoeh, sarvh, bovhts jïh smaavevijreme. Vihkeles maadtoe mannasinie saemien beapmoe dan buerie, lea raajne ovmurhkedh eatname jïh veaksehke, nænnoes jielemebyjreske. Saemiej öovre buerie vijreme – jïh jeatjah tjööngkemevuekieh destie beapmoejearsoevoete Arktisne lea.

Mijjïeh, goh aalkoeåålmege, mijjen reaktam jiehtebe beapmoesuveränitetem jielije utnedh.

6) Dah smaave eatnememaelmieh Saepmesne, dejtïe garre tsevtseme juktie dan jïjnjem eatnamistie vaalteme dah minngemes 100 jaepïeh. Naasjovneparkh, eatnamevaarjelimmiedajvh, biosfær-dajvh gelkieh ektiedajvem raastaj rastah aaj utnedh. Mijjïeh jiehtebe mijjïeh nænnoestamme ektiedajvem utnedh raastaj rastah juktie faamoevoetem vaarjelidh jïh globale baahkem dåastoehtidh. Internaasjovne dïrregh almetjereaktïne dååhkasjehtïeh aalkoealmetjh reaktam utnieh jïjtjenænnoestæmman juktie dah åålmege. Daam ektie goh 1 Artïgkelisnie FN.n Konvensjovnine jaepeste 1966 ekonomije, sosiale jïh kultuvre reaktaj bijre.

Mijjïeh jiehtebe mijjïeh reaktam utnebe, saemiej åålmegen jïjtjenænnoestimmiem nuhtjedh, raastenrastah saemieregijonem buektïehtidh, mijjen kultuvrem, biologiske velviesvoetem jïh bætijie biejjïem vaarjelidh.

7) Agenda 2030 lea darjomesoejhkesjïmmïe ulmine veaksehke seabradahkem buektïehtidh, buerie jieleme almetjidie jïh planetese. Agenda 2030:n ulmie jïh biehkïeulmie lea ellïes jïh dejtïe ij maehtïeh juekedh jïh dah abpe njïeljïe stoeredahkh: ekonomije,

UVTIELASSH

Åarjelsaemien gïelese jarkoestamme

sosiale, kultuvre jïh byjreske. Ulmie nommerer 15 Agendesne 2030 eevtjie :
Buektiehtimmiem vaarjelidh jïh stinkes nuhtjemem eevtjedh laantedaarjeme
ekosystemeste, buerie skåajjide nuhtjedh, saadteskidie heerredh.

Mijjïeh dååhkasjehtebe beapmoebearkadimmie gellie daltsh åtna, dovne healsoe,
buerie jielemem, gïele, identitete jïh bearkadimmie mejtïe ellies vååjnoem kriepesje jïh
stoerre barkoem saemien åålmegistie.

“Buerkestibie mijjïeh ektesne tjoerebe tjæллоestidh vaarjeldh jïh mijjen ektie aerpiem
maadtoeboelviiste jærhkedh saemie seabradahken bööremes gaavhtan, jïh mijjïeh
jærhkebe mijjen ræjhkoes aalkoealmetjereaktah vaarjelidh, eatnamasse, jaevride jïh
eatnamemaelmide – mijjen åålmegi nuhtjemen gaavhtan daejtie dajviiste dipmebaaletje
tïjjïe”.

Jåhkåmåhkken deklarasjovne. Citath jarkoestamme jiehtegistie voestes parlamerarije
kånfranseste Jåhkåmåhkkesne goevten 24 b. 2005.